

חמודי שי

על התורה והמועדים

הגנינים ודעינות מחדשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליון כ"ד | פרשת קרח תשפ"ז

יעקב - מידת התפארת

א

וַיִּקַּח קַרְחַת בְּנוֹת לֵוִי וַיִּקַּח קַרְחַת בְּנוֹת לֵוִי וַיִּקַּח קַרְחַת בְּנוֹת לֵוִי וַיִּקַּח קַרְחַת בְּנוֹת לֵוִי

העולם זקוק לשותפות בין דין ורחמים. טעה קרח בסברו, כמי שהוא לוי מובהק, שיוכל להכניס דין לכהונה בלא חסד. אך הכהונה בנויה על חסד. זו היתה טעותו הקריטית של קרח.

מקור הזהות של קרח

נעיין ביחוסו של קרח, ומדוע הפסוק מייחס אותו עד לוי ולא עד יעקב. ונלענ"ד, "ויקח קרח" - לקח את יחוסו; כלומר, לקח את זהותו מלוי, ולא מיעקב. קרח ראה עצמו כיוורש ישיר של מורשת לוי. לוי היה מודל החיקוי שלו, גאוות יחוסו. כדוגמת אדם בזמננו שמתגאה בייחוסו כנין ונכד לאדמו"ר או לגדול הדור. קרח האדיר את קשרו ללוי, ולא ליעקב.

יעקב - סמל ההתמזגות

יעקב אבינו היה התגלמות מידת התפארת - האיזון ההרמוני בין דין וחסד. זה בדיוק מה שהכהונה זקוקה לו. אצל אהרן הכהן היה איזון זה, אצל קרח לא. קרח שאב ממידות לוי, טרם שלוי עשה תשובה שלמה ועשה מהפך בישותו.

תשובתו של לוי

בספרנו חמודי שי על ספר שמות הבאנו מאמר מאדמו"ר זצ"ל שפרסם בגליון הפרדס המבאר מדוע שבט לוי היה פטור מעבודה במצרים. בתחילת חייו פעל לוי במדת דין קפדנית - הוא נקם את כבודה של דינה, והצטרף לשמעון בהריגת שכם ואנשי העיר. לוי לא התייעץ עם יעקב וכן גילה קנאה כלפי יוסף יחד עם שמעון. תוכחת יעקב היתה חריפה: "כִּי בְּאָפֶם הָרְגוּ אִישׁ וּבְרַצְנָם עָקְרוּ-שׁוֹר". לוי עשה תשובה. הוא קלט את תוכחת יעקב לעומק ליבו והפך מדותיו לצדיק אמיתי, "בְּמָקוֹם שֶׁבְעָלִי תְּשׁוּבָה עֹמְדִין, אֵין צְדִיקִים גְּמוּרִים יְכוּלִים לְעֲמוֹד".

עניינים שנתבארו

א

מה לקח קרח? ----- השמטת יעקב מייחוסו של קרח ----- דברי השפת אמת על טעותו של קרח ----- מקור הזהות של קרח ----- יעקב - סמל ההתמזגות ----- תשובתו של לוי ----- טעות קרח בהזדהותו כבן לוי ----- סוד הקשר בין יעקב לקרח ----- המסר שיעקב העביר לקרח ----- מורשת בני קרח ----- הרורים על יחוס ומורשת

ב

דברי קרח וכוחה של העדה ----- כוחם של עשרה יהודים - לטוב ולרע ----- מן המרגלים לקרח - כוחה של הקבוצה

מה לקח קרח?

מתחיל הפסוק בלשון "ויקח קרח", ואינו מבאר מה לקח. ומביאים המפרשים ביאורים רבים בעניין זה. וכאן נעסוק בגישה אחת לפתרון השאלה, במטרה להבין טוב יותר את מניעיו של קרח והיכן טעה.

השמטת יעקב מייחוסו של קרח

מדוע חשש יעקב אבינו כל כך שלא יזכר שמו בהקשר לקרח? הרי ביקש מהקב"ה שלא יזכר שמו בתורה כמי שהוא אבי אבותיו של קרח. והלא יצחק נזכר בתורה כאבי עשו, ואברהם כאבי ישמעאל. ואי אפשר למחוק את העובדה שקרח היה מצאצאיו. אם כן, מה היתה מטרתו של יעקב בבקשתו זו שלא יזכר שמו?

דברי השפת אמת על טעותו של קרח

פותח השפת אמת (תרל"ב) במשנה: "מחלקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים" - והדוגמא היא הלל ושמאי. ומבאר, כי אהרן הכהן היה מיוחד לבחינת החסד - הוא התגלמות מדת החסד, ואילו הלויים היו מיוחדים לבחינת הדין. והעולם אינו יכול להתקיים על מדת הדין לבדה; קיום

טעות קרח בהזדהותו כבן לוי

קרח הזדהה עם הלוי

שלפני תשובתו - קנאי בלתי מתפשר. "וַיִּקַּח קִרְחָא... בֶּן־לֵוִי" - לקח את יחוסו כלוי והתפאר בו. אף משה פונה אליו: "שִׁמְעוּ נָא בְּנֵי לֵוִי". כבן קהת, היו לקרח תפקידים יוקרתיים: נשיאת הכלים הקדושים ביותר, כולל ארון ברית ה' עם הלוחות.

סוד הקשר בין יעקב לקרח

אאמו"ר זצ"ל הביא מדרש: לפני פטירתו, ציווה יעקב שלא ישא לוי את ארונו. מדוע? "כִּי הוּא וּבָנָיו יִשְׂאוּ אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה'". שבט לוי נועד לתפקיד קדוש זה. אף טרם ירידת מצרים, הובדל לוי לשירות אלוקי. יש לעיין במשמעות הדבר שיעקב שם דגש על תפקיד זה של צאצאי לוי, ולא תפקיד הכהונה שמצריך קדושה יתירה ולהימנע מטומאת מת. מעמד נעלה זה שנתן יעקב לנשיאת ארון ברית ה', אולי ניפח את תחושת הזכאות של קרח. כקהתי, האחראי על נשיאת ארון ה', חש עצמו מיועד להנהגה, שהרי יעקב בעצמו שם דגש על עליונות תפקיד נשיאת הארון.

המסר שהעביר יעקב לקרח

אך ביקש יעקב שלא יוזכר שמו כאב לקרח, מה המסר שיעקב רצה להעביר בזה? שלמרות תוכחתו החריפה ללוי, חזה יעקב ברוה"ק שחלק מצאצאיו - כקרח - עדיין יסטו. רצה יעקב שהשמטת שמו תהיה מסר לדורות: "אל תחשבו שזו דרכי, קרח, מדוע לא הלכת בעקבותי? מדוע נאחזת במידותיו הראשונות של לוי, אותן תקפתי, במקום לעקוב אחר דוגמתו לאחר תשובתו השלמה?"

מורשת בני קרח

הסיפור אינו מסתיים בטרגדיה, אלא בתקווה לתיקון! בני קרח עשו תשובה. אחד עשר מזמורי תהלים מיוחסים להם, ביניהם מזמור מ"ז שנוהגים לאומרו שבע פעמים לפני תקיעת שופר בראש השנה לפי שכתוב בו "עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר". וכמה נאה מנהג זה! עניינו של תקיעת שופר הוא לעורר אותנו לתשובה כדברי הרמב"ם בפרק ג' מהלכות תשובה הלכה ד' וז"ל: "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב

רמז יש בו כלומר עורר ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל. הביטו לנפשותיכם והטיבו דרככם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה..." בני קרח הם הסמל להתעוררות והמהפך הזה שתקיעת שופר צריך לעורר בנו.

המזמור שאחריו (מ"ח) "שיר מזמור לבני קרח..." הוא קבוע בתפילתינו. הוא השיר של יום השני שהלויים היו שרים בבית המקדש.. מזמורים אלה שחיברו בני קרח מהללים ומאשרים אמונה בה'. שמואל הנביא מצאצאי קרח. מציין רש"י שבדברי הימים, יחוסו של קרח נמשך עד ישראל (יעקב): "בֶּן אֲבִיֶסָף בֶּן קִרְחָא ... בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל".

הרהורים על יחוס ומורשת

"ישראל" הוא השם המשקף את מהותו השלמה של יעקב. אנחנו "בני ישראל". זו זהותנו הקשורה ליחוס אבינו ישראל. אמונתנו מבוססת על "שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל" כמו שכתוב בגמרא: אָמְרוּ לוֹ בְּנָיו: "שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל (אבינו), ה' אֶל־לֵהֲנוּ ה' אֶחָד". אָמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁאֵין בְּלִבָּהּ אֶלָּא אֶחָד, כִּי אֵין בְּלִבָּנוּ אֶלָּא אֶחָד" (פסחים נו, א). יעקב בנה ואיחד אותנו לאומה. הוא איחד את כל המידות השונות הנדרשות לחיים בהרמוניה. קרח, למרות כנותו, נכשל. אך בניו עשו תשובה והשיבו כבוד ללוי. והם הביאו נחת לאביהם בהזדהותם כ"בני קרח". היום יום שני בשבת שבו היו הלויים אומרים בבית המקדש "שיר מזמור לְבְנֵי קִרְחָא גְדוֹל ה' וּמְהִלָּל מְאֹד, בְּעִיר אֶל־לֵהֲנוּ ה'ר קְדִשׁוֹ..." ביום השני של מעשה בראשית לא נאמר "כי טוב" בגלל שבו נברא כל עניין "המחלוקת" על ידי הפירוד בין המים העליונים והמים התחתונים. קרח אחז במחלוקת שנברא ביום השני. בניו על ידי תשובתם תיקנו את מחלוקת קרח אביהם וכל הפרק הזה שהם חיברו מוסב על בית המקדש ובזה הביעו בשירה את עניין חיבור ואחדות המתגלה בבית המקדש מקום חיבור ואהבת ישראל, ודו"ק.

ב

וַיִּקְהָלוּ עַל־מִשְׁחָה וְעַל־אֶהָרָן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לְכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כָּל־שָׁמַיִם וּבְתוֹכָם ה' וּמִדְּוַעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קֵהָל ה': (במדבר טז, ג).

קרח מתחיל את מחאתו בדברים חיוביים ומאחדים. הוא מכריז כי כל בני ישראל קדושים הם, כיון שהשכינה

שורה בתוכם. ההתקוממות שלו כלפי משה ואהרן מ נ ו ס ח

במונחים שוויוניים, דמוקרטיים: מדוע יתנשאו הם על פני האחרים, בעוד שכולם שווים בקרבם לה'?

רש"י מבאר על "כולם קדושים" - שכולם שמעו את הדיברות בסיני מפי הגבורה. בתחילה, נראה גישתו של קרח כמדברת על רעיונות סוציאליסטיים - כולם שווים, לכולם אותה זכות וגישה לקדושה. אך מן ההתחלה הנשגבה הזאת, טיעונו מתדרדרת במהירות למרידה גמורה נגד הנהגת משה. להשוות בין שמיעת כולם ישירות מה' בסיני, לבין תפקידו של משה שעלה לראש הר סיני, ומדבר עם ה' פנים בפנים תמיד חוצפה ומופרך. במהרה מתגלה מטרתו האמיתית של קרח: לתפוס את השלטון. באותו רגע, נגמר ההעמדת הפנים של שויון.

דברי קרח וכוחה של העדה

ואף על פי כן, ייתכן כי בדברי הפתיחה שלו טמון מסר חיובי עמוק יותר. הלשון "כִּי כָּל־הָעֵדָה כָּלָם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה'" - מעוררת פסוק אחר מויקרא: "וּנְקַדְשֵׁתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". מקורו של המושג "מנין" שרק ע"י עשרה יהודים אפשר לומר דברים שבקדושה, הוא בגמרא במגילה (כג, ב). הגמרא חוקרת מאיפה אנו לומדים את הדרישות של "מנין". "מנא הני מילי? אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: דאמר קרא (ויקרא כב, לב) וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי משמע? דתני ר' חייא: אתיא תוך תוך. כתיב הכא "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וכתיב התם (במדבר טז, כא) "הִבְדַּלְוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה", ואתיא עדה עדה דכתיב התם (במדבר יד, כז) "עַד מָתַי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת". מה להלן עשרה, אף כאן עשרה". מבארת הגמרא, כי הדרישה למנין של עשרה לדברים שבקדושה באה מדרשה. תחילת בניין הדרשה מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כב, לב), המלמד כי קידוש שמו יתברך (כגון קדיש או קדושה) חייב להיעשות "בתוך בני ישראל", דהיינו בקבוצה. אבל כמה אנשים מהווים קבוצה זו? משתמשת הגמרא בגזרה שוה על המילה "תוך" המופיעה כאן וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגם בסיפור מרידת קרח: הִבְדַּלְוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה. כיון שהמילה עדה - קהילה - משמשת,

אנו לומדים מעשרת המרגלים שנקראו "עדה הרעה הזאת", כי "עדה" פירושה עשרה אנשים. ראה זה פלא! אנו לומדים על כוחה של "מנין" לכל דבר שבקדושה מדרשה הבנויה על קרח ומהמרגלים! מה המסר בזה?

כוחם של עשרה יהודים - לטוב ולרע

קבוצה של עשרה יהודים המתאספים לתפילה מורידה את השכינה לארץ. זהו כוחם של עשרה יהודים. ניתן לומר, כי דברי קרח "כי כל העדה כולם קדושים", מבטאים רעיון זה ממש: שכל עדה שווה בקדושתה וביכולתה להתחבר לה'. היכן אנו רואים רעיון זה, שכל יהודי, ללא הבדל מעמד, יש לו גישה שווה לקדושה? כאן ממש: "כִּי כָּל־הָעֵדָה... וּבְתוֹכָם ה'" - כל עדה (קבוצה של עשרה, דהיינו "מנין") קדושה, וה' שורה בתוכה. לבי אומר לי שקרח רמז לעניין "מנין". כוחה של קבוצה של עשרה עצום הוא - גם לטוב וגם לרע. עשרת המרגלים הביאו לאסון לאומי. מאתיים וחמישים האנשים עם קרח נבלעו באדמה. מרובה מידה טובה, ואותה מבנה קבוצתי יכול להוריד את השכינה לארץ! יש עקרון "השוויון" במנין שהרי בין אם הם עשרה תלמידי חכמים, או עשרה צדיקים, או עשרה יהודים פשוטים, כל מנין מושך אותה קדושה ומביא גילוי שכינה עלי אדמות. השכינה אינה שורה עם תשעה צדיקים לבדם, חייב להיות עשירי, אפילו יהודי פשוט. אם יש תשעה צדיקים במקום אחד ועשרה פשוטים במקום אחר, השכינה שורה עם העשרה. זהו כוחו ההלכתי והרוחני של עשרה יהודים.

"ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיימנה עם העשרה הראשונים" (שולחן ערוך, או"ח סימן צ' סעיף י"ד). נפסק כי העשרה הראשונים מקבלים את שכר כל הקהל. "...כי השכר של כל הקהל תלוי בעשרה ראשונים." נוכל לומר כי זה משום שהם היו המכריעים בהורדת השכינה, ואלו המצטרפים למנין לאחר מכן מצטרפים למקום שכבר קדוש בזכותם.

מן המרגלים לקרח - כוחה של הקבוצה

כפי שכתבנו בפרשת שלח, עשרת המרגלים לימדונו לקח זה. אף שמעשיהם היו שליליים, הם הראו את כוחה הכללי של עשרה. קבוצות יכולות להשפיע על אומה בעוצמה רבה יותר מאשר יחידים. קבוצה קטנה זו שינתה את גורל האומה כולה. נפילתם של עשרת המרגלים מצדיקים וישרים לחוטאים, הראתה לנו את הכח - גם

להרס וגם
לקדושה
הטמון
בבושה.
כפי שסיימנו

בפרשת שלח, כיון שאנו לומדים את עניין ה"מנין"
מעשרת המרגלים, בכל פעם שאנו מקימים מנין, זהו
זכות עבורם.

מורשתו של קרח, בגישתו הקפדנית של דין, הציע
דבר בלתי קיים בעולמנו. אך אף בתוך מרידתו, דברי
הפתיחה שלו נשאו אמת נצחית: **"כִּי כָּל־הַעֲדָה כָּלָם
קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה'"** - כל יהודי חשוב. לכל יהודי
גישה שווה לקדושה ולשכינה. אף שקרח נפל, בניו עשו
תשובה. בני קרח נתנו לנו כמה מן המזמורים היפים
ביותר בתהלים. אף קרח, דרך דברי פתיחה אלה, עשוי
להשאיר מורשת - לא רק של מרידה, אלא של תקווה,
המזכירה לנו את הקדושה הטבועה בכל יהודי, ואת
הכוח שאנו מחזיקים כאשר אנו מתאחדים כקבוצה -
כאיש אחד בלב אחד.

מהרא"ל צינץ

פרשת קרח

כאשר קרח חולק על משה רבינו, פותח משה ואומר לו:
(טז, ה) **וַיִּדְבֹר אֶל־קִרְחַ וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בִּקֶּר
... ויש עלינו להבין את הענין שהיה למשה בהמתנה
לבוקר, וכן מדוע נאמרה בפסוק המילה "לאמר"? רבינו
המהרא"ל מבאר כי משה רבינו, ברוב ענוותו וצדקתו,
לא רצה שקרח ייענש על חטאו, אלא שיזכה לחזור בו
ולשוב בתשובה שלימה, ולשם כך רצה משה להמתין
לבוקר כי כפי שיתבאר לפנינו, משה ציפה שהבוקר
יביא לעולם מסר של מוסר, שיגרום לקרח לחזור בו
בתשובה שלימה. וזהו ביאור הפסוק "לאמר בוקר".
כלומר ש"הבוקר יאמר" ויגלה לקרח את האמת וכך
הוא ישוב בתשובה ולא ייענש. אך כיצד אמור היה
הבוקר לגרום לקרח לחזור בתשובה? נטה אוזן לדבריו
המופלאים של רבינו.**

נפתח בדברי חז"ל בסנהדרין (דף קי, א): **אמר רבא: מאי
דכתיב שְׁמֵשׁ יִרְחַ עֲמֵד זְבֻלָּה לְאֹר חֲצִיָּה יְהִלְכוּ,
מלמד שעלו שמש וירח לזבול (רקיע גבוה בשמים),
אמרו לפניו: רבונו של עולם: אם אתה עושה דין
לבן עמרם - נצא, ואם לאו - לא נצא. עד שזרק
בהם חצים, אמר להן: בכבודי - לא מחיתם, בכבוד**

בשר ודם מחיתם! ופירש"י שהרי בכל יום מלכי
מזרח ומערב בשעה שמניחין כתריהן בראשם
משתחוים לחמה. ולמדנו מכאן שהשמש והירח רצו
להימנע מלזרוח כדי למחות על חילול כבודו של משה,
והקב"ה גער בהם מדוע אינם מוחים על חילול כבוד ה'
בידי עובדי עבודה זרה. וראוי להבין מדוע סברו השמש
והירח למחות על כבודו של משה רבינו יותר מכבודו
של הקב"ה?

מבאר רבינו: הקב"ה ברא את העולם באופן שיש בחירה
חופשית לעוברי עבירה, שזהו יסוד כל המושג שחל
שכר ועונש, ועתה מובן שהשמש והירח לא מנעו את
אורם במחאה על עבודה זרה, כי אם היו מונעים את
אורם הרי מיד היו הגויים מפסיקים לעבוד להם והיתה
נשללת הבחירה החופשית, והיה מתבטל כל ענין השכר
ועונש, ולכן המשיכו להאיר למרות שעובדים להם.

ואמנם אצל הצדיקים קיים מושג שהקב"ה מונע אותם
מחטא כמו שנאמר (שמואל-א ב, ט) **רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר
וְרַשְׁעִים בְּחֻשְׁךָ יִדְמוּ**, והיינו שאמנם הקב"ה לא שולל
מהם את הבחירה אלא מונע מהם מכשול שלא יבואו לידי
ניסיון. וכן מצינו בגמ' בקידושין (דף פא, א) שהכריזו
בשמים על רבי עקיבא ורבי מאיר "היזהרו בו ובתורתם"
ולא נתנו רשות לשטן לנסות ולהחטיאם. ולכן כאשר היה
מדובר בעדת קרח, שהיו ציבור גדול וחשוב בישראל,
רצו השמש והירח להפסיק מלהאיר, כדי שבזכות הציבור
יתעוררו כולם כשיראו שאינם מאירים, ויחזרו בתשובה
שלימה וכך ייחסך עונש מציבור גדול בישראל. ואמנם
הקב"ה עצמו לא הסכים עמו, כי קרח היה מקליפה של
רשע, ולכן לא הגיעה לו אותה שמירה מיוחדת ממכשול,
כי רק צדיקים גמורים כרבי עקיבא ורבי מאיר זכותם
מצילתם מן החטא, אבל קרח בגדר "רשע גמור" ללא
זכות מצילה, והיה צריך להיות במהלך הרגיל של בחירה
חופשית ללא אזהרה מיוחדת של השמש והירח, לכן ירה
בהם הקב"ה חיצים שימשיכו להאיר.

זה מה שאמר משה רבינו בענותנותו "לאמר בוקר". גם
הוא עצמו רצה כפי שסברו השמש והירח. הוא ציפה
שהם לא יאירו, במחאה על כבודו, וכך "יאמר הבוקר"
לקרח ועדתו את האמת בבירור כשיראו את העולם
חשוך ובינו שחטאו, וע"י יחזרו כל הציבור הגדול של
עדת קרח בתשובה, ויפייסו את משה, וכמובן שמיד
משה יסלח להם, ואז לא יצטרך להינקם מהם על כבודו.
ויימנע אסון מציבור גדול בישראל. לכן ביקש משה
להמתין לבקר.

כך נראה מנהיג אמיתי בישראל.